

INTERFAOL METODLAR VA ULARNING EKOLOGIK TUSHUNCHALAR BILAN BOG'LIQLIGI

Meliboyeva Maftuna O'ktamovna

Denov tadbirkorlik va pedagogika

instituti 2-bosqich magistranti

Telefon: +998888087478

maftunameliboyeva15@gmail.com

Annotatsiya: Bugungi globallashuv va ekologik muammolarning chuqurlashuvi sharoitida ta'lim tizimida o'quvchilarda atrof-muhitga nisbatan ongli munosabatni shakllantirish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Ushbu maqolada boshlang'ich ta'lim bosqichida ekologik tushunchalarni shakllantirishda interfaol ta'lim metodlarining o'rni va samaradorligi tahlil qilinadi. Interfaol metodlar o'quvchilarning faolligini oshiruvchi, mustaqil fikrlashni rivojlantiruvchi va ekologik muammolarni hal etishga yo'naltiruvchi vosita sifatida qaraladi. Tadqiqotda guruhli ishlash, rol o'ynash, muhokama, tajriba o'tkazish va raqamli texnologiyalardan foydalanish kabi metodlarning o'quvchilarda ekologik tafakkurni shakllantirishdagi ahamiyati yoritilgan. Natijalar shuni ko'rsatadiki, interfaol metodlar yordamida o'quvchilar ekologik tushunchalarni nafaqat nazariy, balki amaliy jihatdan ham chuqurroq o'zlashtiradi.

Kalit so'zlar: interfaol metod, ekologik tushuncha, boshlang'ich ta'lim, ekologik madaniyat, raqamli vositalar.

Аннотация : В условиях глобализации и обострения экологических проблем одной из актуальных задач системы образования является формирование у учащихся осознанного отношения к окружающей среде. В данной статье анализируется роль и эффективность интерактивных методов обучения в формировании экологических понятий на начальном этапе образования. Интерактивные методы рассматриваются как средство активизации учащихся, развития самостоятельного мышления и ориентации на решение экологических проблем. В исследовании освещается значение таких методов, как групповая работа, ролевая игра, обсуждение, проведение экспериментов и использование цифровых технологий, в формировании экологического мышления учащихся. Результаты показывают, что применение интерактивных методов способствует более глубокому усвоению экологических понятий не только на теоретическом, но и на практическом уровне.

Ключевые слова: интерактивный метод, экологическое понятие, начальное образование, экологическая культура, цифровые средства.

Abstract: In the context of globalization and the growing environmental challenges, one of the key priorities of the education system is to develop students' conscious attitudes toward the environment. This article analyzes the role and effectiveness of interactive teaching methods in shaping ecological concepts at the primary education level. Interactive methods are viewed as tools for increasing students' activity, fostering independent thinking, and engaging them in solving environmental issues. The study highlights the importance of methods such as group work, role-playing, discussions, experiments, and the use of digital technologies in developing students' ecological thinking. The findings show that interactive methods help students acquire ecological concepts more deeply, both theoretically and practically.

Keywords: interactive method, ecological concept, primary education, environmental culture, digital tools.

Bugungi globallashuv va ekologik muammolarning ortib borishi fonida, ta'lim muassasalarida atrof-muhitga nisbatan ongli munosabatni shakllantirishga qaratilgan yondashuvlar muhim ahamiyat kasb etmoqda. Ayniqsa boshlang'ich ta'lim bosqichida o'quvchilarda ekologik tushunchalarni shakllantirish katta ahamiyatga ega. Shu nuqtai nazardan, interfaol ta'lim metodlari — o'quvchilarning faolligini rag'batlantiruvchi, ularni muammolarni yechishga jalb qiluvchi usullar — ekologik tushunchalarni mustahkamroq egallash va ilgari surishda samarali bo'lishi mumkin.

Interfaol metodlar deganda – ta'lim oluvchini faollashtiruvchi va mustaqil fikrlashga undovchi, ta'lim jarayonining markazida ta'lim oluvchi bo'lgan metodlar tushuniladi. Bu metodlar qo'llanilganda ta'lim beruvchi ta'lim oluvchini faol ishtirok etishga chorlaydi. Interfaol metod biror faoliyat yoki muammoni o'zaro muloqotda, o'zaro bahs-munozarada fikrlash asnosida, hamjihatlik bilan hal etishdir. Bu usulning afzalligi shundaki, butun faoliyat o'quvchilarni mustaqil fikrlashga o'rgatib, mustaqil hayotga tayyorlaydi. Interfaol metodlar orqali o'quvchilarning tashabbuskorligi hamda jamoaviy izlanuvchanligini oshiriladi. Interfaol metodlardan foydalanib darslar tashkil etilsa, o'quvchining darsga bo'lgan qiziqishi yanada oshadi va ta'lim sifati yaxshilanadi. Interfaol usullar orqali o'tilgan darslar o'quvchini ijobiy fikrlashga, olingan axborotlarni faollikda hal etishga, fikrini erkin bayon qilishga, hamkorlikda ish yuritishga, fikrni yozma bayon etishga chorlaydi. Interfaol metodlar orqali o'tiladigan darslarda an'anaviy usullardan voz kechish degani emas, balki mazmunni o'zaro faollikda hal eta olishdir. Interfaollik bu faollikdir, ya'ni o'quvchi va o'qituvchi o'rtasidagi o'zaro muloqoti asosida kechadi. Albatta, har bir ishning maqsadi bo'lgani kabi interfaol usullarni qo'llashdan maqsad bo'ladi. Interfaol usulning bosh maqsadi o'quv jarayoni uchun eng qulay vaziyat yaratish orqali o'quvchilarning faol, erkin fikr yuritishga muhit yaratishdir. U o'zining intellektual salohiyatini, imkoniyatlarini

namoyon etibgina qolmay, balki o'quv sifatini va samaradorligini oshiradi, ta'minlaydi.

Interfaol metodlar o'quvchilarni passiv qabul qiluvchidan faol ishtirokchiga aylantirishga qaratilgan dars usullari nazarda tutiladi. Ular guruhda ishlash, muammolarni muhokama qilish, rol o'ynash, eksperimentlar o'tkazish kabi elementlarni o'z ichiga oladi. Masalan, tadqiqotlarda interfaol metodlar bilan o'qitish o'quvchilarning tushunishini va bilim egallashini yaxshilashi aniqlangan. Boshlang'ich sinflarda, ayniqsa, o'quvchilarning qiziqishini uyg'otish va mustaqil fikrlashni rivojlantirish muhimdir — interfaol metodlar buni amalga oshirishga xizmat qiladi.

Bu metodlarni tasniflashda ularni interfaol metodlar, interfaol ta'lim strategiyalari, interfaol grafik organayzerlarga ajratish mumkin. Hozirgi kunda eng ommaviy interfaol ta'lim metodlari quyidagilar sanaladi [3]:

- Interfaol metodlar: “Keys-stadi” (yoki “O'quv keyslari”), “Blist-so'rov”, “Modellashtirish”, “Ijodiy ish”, “Muammoli ta'lim” va b.
- Interfaol ta'lim strategiyalari: “Aqliy hujum”, “Bumerang”, “Galereya”, “Zigzag”, “Zinama-zina”, “Muzyorar”, “Rotastiya”, “Yumaloqlangan qor” va boshqalar. Interfaol ta'lim metodlari tarkibidan interfaol ta'lim strategiyalarini ajratishda guruh ishini tashkil qilishga yondashuv ma'lum ma'noda strategic yondashuvga qiyoslanishiga asoslaniladi. Aslida bu strategiyalar ham ko'proq jihatdan interfaol ta'lim metodlariga tegishli bo'lib, ularning orasida boshqa farqlar yo'q.
- Interfaol grafik organayzerlar: “Baliq skeleti”, “BBB”, “Konsteptual jadval”, “Venn diagrammasi”, “T-jadval”, “Insert”, “Klaster”, “Nima uchun?”, “Qanday?” va boshqalar. Interfaol grafik organayzerlarni ajratishda bunday mashg'ulotlarda asosiy fikrlar turli grafik shakllarda yozma ko'rinishda ifodalanishiga asoslaniladi. Aslida bu grafik organayzerlar bilan ishlash ham ko'proq jihatdan interfaol ta'lim metodlariga tegishli bo'lib, ularning orasida boshqa farqlar yo'q.

Ekologik tushunchalar — bu atrof-muhitni saqlash, tabiat bilan uyg'un yashash, biologik xilma-xillik, resurslarni tejash va barqaror rivojlanish kabi g'oyalarni o'z ichiga oladi. Ta'lim jarayonida bu tushunchalarni kichik yoshdan shakllantirish o'quvchilarda ekologik madaniyat, mas'uliyat hissi va atrof-muhit bilan to'g'ri munosabatni rivojlantirishga yordam beradi. Bir tadqiqotda boshlang'ich maktab o'quvchilari uchun tuzilgan dastur ekologik ongini va raqamli savodxonlikni oshirganligi ko'rsatilgan.

Interfaol metodlar va ekologik tushunchalar o'rtasidagi bog'liqlik bir necha jihatlarda namoyon bo'ladi:

1. Faol ishtirok orqali tushunishni chuqurlashtirish: O'quvchilar ekologik muammolarni muhokama qiladi, muammolar yechimini topishga harakat qiladi

va shu orqali faqat ma'lumot eshitishdan ko'ra, uni o'zlashtirish darajasi oshadi. Masalan, biologiya darslarida qo'l bilan ishlash, ekskursiyalar, tajribalar kabi usullar ekologik tushunchalarni egallashga yordam beradi.

2. Muammoga qaratilgan yondashuv: Interfaol metodlar ko'pincha muammolarni hal qilishga yo'naltirilgan bo'ladi (masalan, "qanday qilib maktabimiz hududida chiqindilarni kamaytirish mumkin?"). Bu ekologik tushunchalarni amaliy jihatdan tushunishga olib keladi. Masalan, muammoga asoslangan o'qitish "ecology" kursida qo'llanilgan.
3. O'zaro aloqadorlik va ijtimoiy hamkorlik: Guruh asosida ishlash, muhokama qilish, rollarni o'ynash orqali yosh o'quvchilar ekologik holatlar, tabiatdagi bog'liqliklar haqida o'zaro fikr almashadi. Bu esa ekologik tafakkurni rivojlantiradi.
4. Tajriba va kuzatish orqali o'rganish: Interfaol metodlar orqali o'quvchilar nazariy ma'lumotni real holatlarga bog'laydi — tabiatni kuzatish, mini-eksperimentlar o'tkazish va natijalarni muhokama qilish kabi. Bu esa ekologik tushunchalarni yanada mustahkam qiladi. Masalan, tadqiqotlarda 360° video ko'rinishdagi interaktiv vositalar yordamida ekologik mavzular o'qitilishi samarali ekanligi aniqlangan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Djuraev R.X., Turdiqulov E.O. Ekologik ta'limning dolzarb muammolari va ularni hal etish yo'llari //Uzluksiz ta'lim. -Toshkent. -2024. – 6-son. –B. 3-9.
2. Avazov Sh. Maktabda ekologik tarbiyani amalga oshirish yo'llari. –Toshkent, RO'MM, 2017. – 46 b.
3. Adizov B.R. Boshlang'ich ta'limni ijodiy tashkil etishning nazariy asoslari. Ped.fan.dok. diss. T., 2003-yil